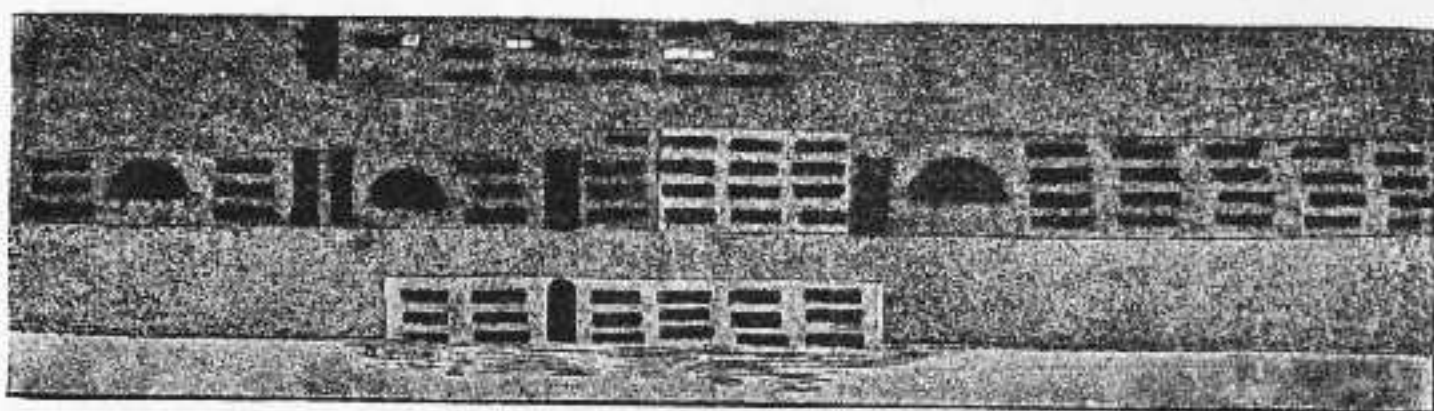

ταύτας πολλῶ ὑψηλοτέρας καὶ ἐπεξέτεινον τὸν πρότερον περιορισμένον χώρον τῶν κατακομβῶν διὰ ποικίλων ἀκανονίστων ἐπεκτάσεων, δι' ὧν πολλάκις συνεδέθησαν κοιμητήρια τέως κεχωρισμένα. Ὑπόδειγμα τελειότερον τοιαύτης δαιδαλώδους διαθέσεως εἶναι αἱ κατακόμβαι τοῦ Ἁγίου Καλλίστου, ἐν μικροτέρῳ δὲ μέτρῳ αἱ τῆς Ἀγίας Ἀγνῆς (εἰκ. 1). Διάφορον ὅλως διάταξιν τῶν ῥωμαϊκῶν παρουσιάζουσιν ἄλλαι κατακόμβαι, ἀποτελούμεναι ἐκ μιᾶς κυρίας καὶ εὐρείας στοᾶς, φερούσης εἰς τὰ πλάγια πολλὰς ἄλλας μικροτέρας ἐν εἵδει ἐγκαρσίων ἀποφύσεων. Ὑπόδειγμα τοιαύτης διατάξεως παρουσιάζουσιν αἱ κατακόμβαι τῆς Μήλου, μάλιστα δ' αἱ τοῦ Ἁγίου Ἰανουαρίου ἐν Νεαπόλει, ὧν εἰκόνα παρέχομεν ὑπ' ἀριθμὸν 2. Εἰς τὰ πλάγια τῶν στοῶν ὄρουσον ἐπιμήκεις (loculi) κόγχας ἢ μετὰ ἡμικυλινδρικῆς ὀροφῆς (arcosolia) (εἰκ. 3), εἰς πολλὰς ἐπαλλήλους σειράς, μήκους ἀναλόγου τοῦ σώματος ὅπερ ἔμελλε νὰ κατατεθῇ

Εἰκ. 3. Ἐπιτομή στοᾶς τῶν κατακομβῶν Ἁγίου Καλλίστου (Schullze).

ἐκεῖ, τὸ ἄνοιγμα δ' ἐκλείετο εἴτα διὰ πλακὸς μαρμάρου ἢ διὰ μεγάλης πλίνθου ὀπτῆς. Ἐπὶ τοῦ πώματος τούτου ἐχαράσσετο ἀπλῆ τις ἐπιγραφή, δηλοῦσα τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος καὶ τὴν χρονολογίαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συχνάκις δὲ προσετίθετο ἡ φράσις ἐν εἰρήνῃ, ὅταν δὲ ὁ νεκρὸς ἦτο ἐκ τῶν θυμάτων τῶν διωγμῶν προσεγράφετο ἡ λέξις μάρτυς. Ἐπὶ τῶν πλακῶν τούτων ὡσαύτως ἐχαράσσοντο καὶ τὰ ποικίλα ἐκεῖνα συμβολικὰ χαράγματα, τὰ ὡς εἰπεῖν ἱερογλυφικά, δι' ὧν ἐν μυστικῇ σημασίᾳ ἐξεφράζοντο τῶν πρώτων χριστιανῶν αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις. Παρὰ τὰς πλάκας τῶν κογχῶν ἐτοποθέτουν ἢ ἀνήρτων λυχνοὺς πηλίνους ἢ χαλκοὺς ποικίλων σχημάτων, φέροντας, κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίᾳ χρόνους, μονογραφήματα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτῶν ὅχι μόνον ἐφωτίζοντο αἱ στοαί, ἀλλ' ὑπομιμνήσκετο συγχρόνως τοῖς πιστοῖς ἡ μέλλουσα ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.

Ὅ,τι δὲ μαρτυρεῖ τὴν ἐπελθοῦσαν μετατροπὴν ἐν τῇ ἐν Ῥώμῃ χρι-